

3. Державне управління у сфері цивільного захисту в Україні: нормативно-правовий аспект : монографія / В. П. Садковий, А. В. Ромін, О. О. Островецький, С. М. Домбровська. – Х. : Оберіг, 2013. – 190 с.

4. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч. посіб. / М. Клименко, О. Дуброва, Д. Барабась та ін. – К. : КНЕУ, 2006. – 527 с.

5. Надолішній П. Ефективність державного управління та її оцінювання: концептуальний підхід / П. Надолішній // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України, Одес. регіон. ін-т держ. упр. – Одеса, 2003. – Вип. 4 (16). – С. 62–76.

6. Приходченко Л. Л. Забезпечення ефективності державного управління на засадах демократичного врядування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Л. Л. Приходченко ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2010. – 36 с.

7. Романова И. Б. Управление конкурентоспособностью высшего учебного заведения / Романова И. Б. – Ульяновск : Средневож. науч. центр, 2005.

8. Фатхутдинов Р. А. Управление конкурентоспособностью вуза / Р. А. Фатхутдинов // Высш. образование в России. – 2006. – № 9. – С. 37–38.

УДК 351.865

А. Л. Помаза-Пономаренко, кандидат наук
з державного управління, старший
науковий співробітник наукового відділу
з проблем державної безпеки
Навчально-науково-виробничого центру
Національного університету цивільного
захисту України

НАПРЯМИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В РЕГІОНАЛЬНИХ УМОВАХ

Обґрунтовано необхідність включення до пріоритетних загальнонаціональних інтересів у Стратегії національної безпеки України регіональних. Запропоновано стратегічні механізми державного управління державною безпекою в регіональних умовах.

Ключові слова: державна політика; національна безпека; безпека розвитку регіонів; напрями.

It was grounded in the work that it is necessary to include regional interests into the list of first-priority national ones in the National Security Strategy of Ukraine. It was proposed the strategic mechanisms of state administration of national security under the regional conditions.

Key words: state policy; national security; security of regional development; directions.

© А. Л. Помаза-Пономаренко, 2015

Постановка проблеми. Загальносвітові тенденції трансформації соціально-економічних систем і динамізм глобалізаційних процесів супроводжуються глибокими соціальними суперечностями та загостренням масштабних проблем, що негативно позначаються на системі безпеки держави [1]. В Україні має якісно змінитися саме державне управління, оскільки його система далека від оптимальної, зокрема на стратегічному рівні – регіональному. За такої ситуації в центрі наукових дискусій перебувають складні теоретико-методологічні та прикладні проблеми посилення ролі держави в управлінні соціально-економічними системами та процесами на базі ефективної державної регіональної політики, стратегічного розвитку соціальної сфери, дотримання балансу та захищеності інтересів держави та місцевого населення, яке проживає в регіонах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що науково-методологічні засади безпеки держави, типізація загроз, викликів та інтересів держави, особливості формування регіональної політики в контексті забезпечення безпеки держави знайшли своє висвітлення в працях С. Білої, А. Дегтяра, М. Долішнього, С. Домбровської, О. Іляш, А. Качинського, О. Коротич, В. Копковського, О. Лебединської, О. Мельниченка, В. Мунтіяна, Н. Нижник, А. Семенченка, Г. Ситника, О. Снігової, Н. Ткачової, С. Тоцького та ін. Однак фахівці, досліджуючи сутність і зміст державної безпеки у наявних ринкових умовах, не застосовували комплексного підходу до державного управління саме безпекою регіонів та їх соціально-економічних систем.

Мета статті. У теоретико-методологічному контексті для побудови цілісної системи державного управління з позиції безпеки існує нагальна потреба в системній характеристиці напрямів і факторів, які визначають цю безпеку в регіонах.

Виклад основного матеріалу. Згідно з Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 революція гідності (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.) проти корумпованої влади, яка, свідомо ігноруючи права, свободи і законні інтереси громадян, під тиском ззовні намагалася перешкодити європейському вибору українського народу, відкрила перед нашою країною можливість для побудови нової системи відносин між громадянином, суспільством і державою на основі цінностей свободи та демократії [2]. Схематично така система відносин між громадянином, суспільством і державою зображена в іншій нашій науковій праці [3].

Докорінні зміни у внутрішньому та зовнішньому безпековому середовищі України обумовлюють необхідність створення якісно нової системи забезпечення національної безпеки України, на що звертає увагу Стратегія національної безпеки України, затверджена тим самим Указом Президента України [2]. Ця Стратегія спрямована на реалізацію до 2020 р. визначених нею пріоритетів державної політики національної безпеки, а також реформ, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, ратифікованою Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII [2], і Стратегією сталого розвитку “Україна-2020”, що схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [4].

Стратегія національної безпеки України вказує на актуальні загрози цій безпеці, а саме: 1) неефективність системи забезпечення національної безпеки й оборони України; 2) корупцію та неефективну систему державного управління; 3) економічну кризу, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення; 4) загрози енергетичній, інформаційній і екологічній безпеці; 5) загрози безпеці критичної інфраструктури тощо [5].

З огляду на важливість нейтралізації дії цих загроз визначено такі основні напрями державної політики національної безпеки України: 1) відновлення територіальної

цілісності України; 2) створення ефективного сектора безпеки й оборони; 3) підвищення обороноздатності держави; 4) реформування та розвиток розвідувальних, контррозвідувальних і правоохоронних органів; 5) реформування системи державного управління, нова якість антикорупційної політики; 6) інтеграція в ЄС; 7) особливе партнерство з НАТО; 8) забезпечення національної безпеки у зовнішньополітичній сфері; 9) забезпечення економічної безпеки; 10) забезпечення енергетичної безпеки; 11) забезпечення інформаційної безпеки; 12) забезпечення безпеки критичної інфраструктури; 13) забезпечення екологічної безпеки.

Водночас аналіз положень Стратегії національної безпеки України показав, що в ній питання місця та ролі регіонів у забезпеченні системи безпеки держави, по-перше, висвітлені недостатньо, по-друге, потребують вирішення в соціально-економічному напрямі. Оскільки, як справедливо стверджує О. Резнікова, саме послаблення державних інститутів, спотворення основних механізмів державного управління, які мали забезпечувати верховенство права і неухильне дотримання законодавства, нерозв'язані протягом тривалого часу гострі проблеми соціально-економічного і гуманітарного регіонального розвитку створили підґрунтя для дестабілізації системи національної безпеки України [6]. Підтримаємо також позицію О. Ляш, що актуальність проблеми підвищення ролі держави в гарантуванні безпеки посилюється тим, що в Україні система соціально-економічної безпеки формується фрагментарно, без достатнього теоретико-методологічного обґрунтування [7, 1]. Як наслідок, в економіці та соціальній сфері накопичуються негативні явища і тенденції, які виявляються у деформаціях соціальної структури, економічній десоціалізації, соціально-культурній деградації та слабкій соціальній захищеності людини.

Отже, важливе гарантування безпеки територіальних соціально-економічних систем як ключового фактора розвитку держави. Воно об'єктивно потребує глибокого системного дослідження на засадах методологічного підходу, причому не лише на рівні особи, виду господарської діяльності чи суспільства, але й у функціональних сферах. Структурна зв'язаність елементів формування та розвитку системи безпеки територіальних соціально-економічних систем (далі – СЕС) є необхідною умовою економічного зростання, дестабілізація якої може призвести до суттєвих негативних соціальних, а в подальшому – економічних наслідків. Усе це актуалізує проблему розроблення механізмів державної політики управління регіональною безпекою в системі тактичних і стратегічних напрямів посилення національної безпеки України.

У цьому контексті погоджуємося із Г. Ситник, що важливо вчасно розв'язувати такі проблеми з найменшими втратами для безпеки держави:

- по-перше, збереження суверенітету (в усіх його вимірах, але насамперед у політичному й економічному) та відповідного місця у світових рейтингах країн як необхідної умови й інструменту захисту і просування своїх життєво важливих національних інтересів;
- по-друге, досягнення та збереження рівня соціального розвитку і добробуту населення як необхідної умови забезпечення внутрішньої політичної стабільності та широкої громадської підтримки політичної еліти, що перебуває при владі в регіоні та державі в цілому [7, 8].

Отже, за допомогою методологічного підходу можемо відзначити парадигмальність державного управління у сфері національної та регіональної безпеки, яке являє собою органічну взаємообумовленість соціально-економічного розвитку і зростання ролі держави в умовах кризи, пріоритетами якого (управління) стають забезпечення

нормального функціонування територіальних СЕС і за можливості їхній розвиток, захист суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз на основі дійового управління соціально-економічними процесами на загальнодержавному та регіональному рівнях. Водночас слід звернути увагу на складність природи державного управління безпекою розвитку регіонів і парадигму стабільного розвитку України (дет. про неї та пріоритети гарантування безпеки стабільного розвитку йдеться у працях Б. Патона [8]).

Досягнення такої мети передбачає виконання органами державного управління України низки завдань. Зважаючи на ту обставину, що система державного управління регіональним розвитком функціонує за багатьма напрямками, постає необхідність визначити сукупність завдань, які можуть бути згруповані за певними критеріями.

Аналіз праць відомих науковців у сфері державного управління: В. Авер'янова, Г. Атаманчука, В. Олуйка, В. Малиновського, Г. Ситника [7] та інших, дає змогу виділити такі групи завдань з огляду на предмет нашого дослідження:

за критерієм важливості:

– оперативні – сукупність завдань, які потребують негайного виконання, що дає можливість вплинути на конкретні відхилення від нормального функціонування суб'єктів та об'єкта державного управління – безпеки розвитку СЕС;

– тактичні – сукупність завдань, що виконуються в межах реалізації стратегічних завдань;

– стратегічні – сукупність завдань, спрямованих на досягнення головної мети функціонування системи державного управління – забезпечення безпечного розвитку СЕС, які поширюються на головні цілі й напрями функціонування цієї системи, взаємодію її підсистем тощо;

за напрямом виконання:

– внутрішні – сукупність завдань, які виконуються зсередини системи державного управління безпекою розвитку СЕС;

– зовнішні – сукупність завдань, які виконуються за межами системи державного управління безпекою розвитку СЕС;

за сферою виконання:

– інформаційні;

– соціально-гуманітарні;

– суспільно-політичні;

– природоохоронні;

– правоохоронні;

– науково-технологічні тощо;

за повторюваністю:

– стандартні – завдання, за якими вже відпрацьовані стійкі алгоритми їх виконання, документально зафіксовані в інструкціях, методиках, планах тощо;

– нестандартні – завдання, які виконуються в разі виникнення нових умов, ситуацій, які не мають заздалегідь розроблених алгоритмів розв'язання.

Обсяг і складність завдань, що виконує система державного управління безпекою розвитку регіонів як СЕС (рис. 1), залежить від проведеної на основі моніторингу оцінки тих чи інших безпекогенних чинників, ступеня їх небезпеки і можливих наслідків у випадку реалізації.

З огляду на те, що розкриття завдань системи державного управління безпекою розвитку регіонів як СЕС за низкою критеріїв потребує проведення окремого дослідження, слід спинитися на пріоритетах і механізмах національної безпеки України, її забезпеченні в регіональних умовах.

Рис. 1. Система державного управління безпекою розвитку регіонів як СЕС

Підґрунтя таких механізмів становлять методи державного управління, адже вони є способами впливу на формування безпечного середовища існування. Дослідження показало, що серед науковців немає єдиної позиції з приводу цих методів. На наше переконання, до них слід зарахувати насамперед правові, економічні, інформаційно-комунікативні й організаційні методи державного управління національною безпекою в

регіональних умовах. Їх використання забезпечує низка засобів, а саме: законодавча та нормативна база, державні та регіональні програми, податкові пільги, субсидії, електронне врядування тощо. Застосування виокремлених методів і засобів впливу державними й самоврядними органами, особливо в соціально-економічній сфері, має бути прозорим, що означає обізнаність громадян стосовно матеріальної та процесуальної сторони цих інструментів.

Зазначимо, що обумовлювати форми державного управління безпекою мають правові засоби. Йдеться про те, що керівні суб'єкти реалізують свої повноваження шляхом видання правових документів, що супроводжується проведенням різних організаційних і матеріально-технічних дій. Зазначені форми впливу слід поділяти також залежно від очікуваних результатів на управління: 1) як реакцію, наприклад, на негативні дії; 2) спрямоване “у майбутнє”, метою якого є передчасне впорядкування функціонування регіонів. Таке групування форм впливу є підставою для висловлення думок, що запропонована методологія формування загальнодержавної безпеки в регіональних умовах становить базу стратегічних механізмів державного управління. Їхня інституційна складова потребує конкретизації в напрямі вдосконалення та зміцнення, оскільки має місце недостатня дієвість інституційного управління у сфері безпеки регіонів через неспроможність держави як ключового інституту влади в частині створення умов для підвищення відповідальності громадян за власний добробут і безпеку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Обґрунтовано необхідність включення до пріоритетних загальнонаціональних інтересів у Стратегії національної безпеки України [5] регіональних. Причина цього – важливість реалізації напрямів забезпечення належних умов життєдіяльності, збереження популяції, недопущення руйнації інтелектуального потенціалу, втрати генофонду тощо. Взаємопов'язані елементи системи державного управління безпекою держави та її регіонів потребують створення політичного, соціального, організаційного, правового, інформаційного й фінансово-економічного підґрунтя реалізації заходів зміцнення безпеки СЕС з позиції комплексного підходу. Відповідно до нього запропоновано стратегічні механізми державного управління державною безпекою в регіональних умовах, які охоплюють сукупність державноуправлінських рішень, необхідних для узгодженої реалізації інституційною складовою функцій і пріоритетних напрямів державної політики на національному та регіональному рівнях і забезпечення системи безпеки. У подальшому передбачається здійснити дослідження щодо розробки механізмів стратегічного планування та управління регіональною безпекою в кризових ситуаціях у соціально-економічній сфері.

Список використаних джерел:

1. Іляш О. І. Засади державного регулювання у сфері соціально-економічної безпеки України: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д. е. н. : 08.00.03 / О. І. Іляш; Львів. комерц. акад. центр. спілка спожив. тов. України. – Львів, 2013. – 40 с.
2. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. – Режим доступу: <http://www.zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>
3. Помаза-Пономаренко А. Л. Стратегія як засіб стабільного розвитку України [Електронний ресурс] / А. Л. Помаза-Пономаренко // International Scientific Journal, 2015. – № 7. – Режим доступу: <http://www.inter-nauka.com/uploads/public/14483663697323.pdf>